

ä

Äikesejumal (mdM *At'amškai*; *at'ama* 'kõu', *at'a* 'mees, vana-mees', *škai* 'jumal'; mdE *Pur'ginepaz*; *pur'gine* 'kõu', *paz* 'jumal'; mdE *Mel'tsedei*, *Mel'sedei*; *mel'* 'meel, mälu, mõte, soov').

Nižni Novgorodi ersade ettekujutuste järgi sünnitas *Ange pat'ai tütar Niškende teiter' (mdE *niške*, mdM *neškä* 'mesilaspere', *teiter'* 'tütarlaps') rangjalgse äikesejumala. Tšipaz ja Ange pat'ai viskasid ta maa peale, kus ta elas kuni naisevõtuni. Äikesejumalaga seotud pärimuses peegelduvad muistsed ettekujutused inimeste ja jumalate maailma otsesest seosest. Muistendites ja müütilistes lauludes räägitakse äikesejumala armastusest maise tütarlapse Aldun'a vastu, tema soovist neidu naida (armukadedusest tapab välk tütarlapse). Müütides on äikesejumal mõnikord verinoor ilus noormees, teinekord must mees, kelle silmad hõõguvad nagu söed. Lauludes jutustatakse äikesejumala ja maise tütarlapse Vasal'gä (mdM) ehk Sörža (mdE) abielust. Pulmapeol tantsinud äikesejumal valjusti hüüdes kausside ja lusikate peal. Siiani arvatakse, et kõue ajal tantsib äikesejumal kausside peal nagu oma pulmas. Kui tuli aeg viia noorik enda juurde, röögatas ta kõuemürinal, ta silmadest sähvatas maja süütav välk ja äikesejumal tõusis koos naisega taevasse. Terjuhanid läksid äikese ajal õue, tõstsid käed üles ja hüüdsid: "Äikesejumal, tasemini, tasemini, sa oled ju meie oma." Uskumuse järgi sõidab *Pur'ginepaz* äikese ajal taevas kahe või kolme tulehobusega rattad välke pildumas. Tema vasakus käes on kõu, paremas vihm.

Rahvapärimuse järgi pidi äikesejumala naine isakodu külastamiseks laskuma raudkettidel taevast alla. Usuti, et mordva

valitsejad olid sündinud jumalate ja tütarlaste abielust ja pöördusid pärast surma tagasi taevasse oma vanemate juurde. P. I. Melnikov-Petšorski oletas, et mordva vürst Purgas (XIII saj) oli *Pur'ginepazi* poeg.

Külalavustes peegeldub äikesejumal *Pur'ginepazi* samastamine kristliku kõue- ja vihmapatrooni prohvet Eelijaga. Iljapäeval ja põua ajal koguneti allika juurde ning paluti *Pur'ginepazilt* ja Iljalt (prohvet Eelijalt) vihma vilja kasvuks, samuti seda, et rahe ei hävitaks põldu. Ohvrianniks oli kombeks veristada kanu.

Äikesejumalal oli karistav jõud: ta tapab ja põletab ära *kurai (mdE Idemevs, mdM Šaitan), koletised ja hiiglased. Tema meelevallas oli saata põuda ja rahet. Kartes äikesejumala raevu, järgiti äikese ajal mitmeid tabusid: ei tehtud tööd, ei söödud, ei räägitud valjusti ega kisatud (sellega kutsus äikesejumala kohale), ei käidud paljajalu ega ilma peakatteta (äikesejumal võib maha lüüa); ehitamiseks ei lubatud kasutada piksest tabatud puud. Juhul, kui keeldudest üle astuti, võis äikesejumal tappa koduloomi ja inimesi piksektividega (mdE *pur'gine kev*, mdM *at'am kev*). Kaitseks pandi äikese ajal kinni korsten ja kaeti toit.

Esimese kevadise müristamise ajal oli kombeks õues riideid raputada, et terve aasta ei oleks kirpe, põue kallati külma vett, et mitte karta äikest. Arvati, et äikese ajal surijad lähevad otse taevasse (äikesejumal puhastas kõikidest pattudest), sellepärast tulid vanad inimesed mõnikord äikese ajal õue, otsides surma ja puhastust.

Tänini ennustatakse kõuemürina järgi ilma: esimene kevadine äike lõuna või ida poolt ennustab suveks head ilma; varane kevadine äike varast suve; hiline sügisene äike pikka sügist; kauakestev kõuemürin rahet; kõu pärast vihma sooja tulekut. Unes äikese nägemine tähendas ersadel tülliminekut, mokšadel õnnetust või viletsust. Äike pulmapäeval ennustas õnnetut elu. Pikse nimel vannuti (mdM *štoba at'amas' šavolenze* 'et pikne sind maha lööks'). Vikerkaar arvati olevat äikesejumala tee (mdM *at'amon' ki*).

Kirjandus: Jakov 1848. *O mordvah, nahodjaštšihšja v Nižgorodskom ujezde Nižgorodskoi gubernii*. Sankt Peterburg; Melnikov, P. I. 1981. *Otšerki mordvõ*. Saransk; Maskajev, A. I. 1947. *Mordovskaja narodnaja skazka*. Saransk.

Mordva mütoloogia

Tatjana Devjatkina

<http://www.folklore.ee/ri/pubte/ee/sator/sator8/>

ISBN 978-9949-490-16-5

Tartu 2012

Trükkis ilmunud: Tatjana Devjatkina. Mordva mütoloogia.
SATOR 8. Tartu 2008

Tõlge: Irina Orehhova, Nikolay Kuznetsov

Toimetanud: Mare Kõiva, Kadi Sarv

Küljendus: Liisa Vesik

Kujundus: Andres Kuperjanov

Kaanepilt: Juri Dõrin "Uneskõndija"

HTML: Diana Kahre

Originaal:

Tatjana Devjatkina *Mifologia Mordvõ*

Saransk: Krasnõi Oktjabr 1998

Sarjas Sator 2008. a ilmunud eestikeelset trükist toetas
Eesti Hõimurahvaste Programm, Tartu Ülikooli Paul Ariste
soomeugri põlisrahvaste keskus, EKM FO, SF 0030181s08

E-raamatu valmimist toetas: EKRM04-29 Eesti keele,
kultuuri ja folkloori kasutusala laiendamine ja folkloori
tutvustamine elektroonilistel infokandjatel.

© 2012 EKM FO rahvausundi ja meedia töörühm, EKM Teaduskirjastus